

Література

1. Скрипник Т. В., Щєбрик М. В. Комплексна програма розвитку дітей дошкільного віку з аутизмом «Розквіт». Київ, 2013. С. 200.
2. Сак Т. В. та ін. Програма розвитку дітей дошкільного віку із затримкою психічного розвитку від 3 до 7 років «Віконечко» / за ред. Л. І. Прохоренко. Київ, 2018. С. 237.
3. Кінетичний пісок та його вплив на розвиток дитини: URL: <https://urok.osvita.ua/materials/osvita-ditey-oor/kineticnij-pisok-ta-jogo-cilusi-vlastivosti-na-ditacij-organizm/> (дата звернення 17.03.2024).
4. Розвиток дрібної моторики у дітей з ООП, її вплив на формування мовлення: URL: <https://naurok.com.ua/rozvitok-dribno-motoriki-u-ditey-z-oor-vpliv-na-formuvannya-movlennya-374581.html> (дата звернення 17.03.2024)

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-553-5-67>

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ: СУРДОПЕДАГОГІЧНИЙ ПОГЛЯД

Шевченко Володимир Миколайович

*доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник,
професор кафедри сурдопедагогіки та сурдопсихології
імені М. Д. Ярмаченка*

факультету спеціальної та інклюзивної освіти

*Український державний університет імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна*

Інклюзивне навчання сьогодні є однією з найважливіших стратегій розвитку освітнього простору, що передбачає створення умов для рівного доступу дітей з особливими освітніми потребами до якісної освіти у закладах загального типу. Особливої уваги потребують діти з порушеннями слуху, адже їхні комунікативні, пізнавальні та соціальні можливості значною мірою залежать від своєчасного слухопротезування, реабілітації, інтенсивності корекційної допомоги та рівня професійної компетентності педагогів. У таких умовах сурдопедагогіка виступає не лише галуззю спеціальної освіти, а й практичним інструментом, що дозволяє здійснювати супровід інклюзивного процесу [1, с. 43].

Мета статті полягає у науковому аналізі сучасного стану інклюзивного навчання для дітей з порушеннями слуху, виявленні основних викликів і бар'єрів, що перешкоджають ефективній реалізації освітніх прав цієї категорії здобувачів освіти на таке навчання, а також у визначенні перспективних напрямів розвитку сурдопедагогічної підтримки, спрямованої на створення безбар'єрного та доступного освітнього простору, який забезпечує рівні можливості для навчання, розвитку й соціалізації таких дітей.

Сучасні виклики інклюзивного навчання дітей з порушеннями слуху обумовлюються комплексом чинників. Принципи та підходи висвітлено у працях вітчизняних учених О. Дмітрієвої, В. Засенка, О. Круглик, С. Кульбиди, С. Литовченко, О. Мартинчук, О. Таранченко, В. Шевченка та ін. Насамперед, це різнорівнева готовність освітніх закладів до впровадження інклюзії. Попри значний поступ у нормативно-правовій базі, забезпечення спеціальними технічними засобами навчання, наявність сурдопедагогів для підтримки та супроводу, асистентів вчителя та інших фахівців залишається проблематичною. Це зумовлює нерівність освітніх шансів для таких дітей в порівнянні зі спеціальними школами і вимагає комплексного вирішення на державному та місцевому рівнях [1, с. 54].

Важливим викликом є кадрове забезпечення. Система інклюзивного навчання вимагає від вчителів загальноосвітніх дисциплін володіння спеціальними знаннями про особливості розвитку та навчання дітей з порушеннями слуху. Проте на практиці рівень такої підготовки часто є мінімальний або відсутній, що створює значні труднощі у забезпеченні доступності навчального матеріалу та повноцінної участі дітей у навчальному процесі. Тому визначальна роль в цьому процесі має належати сурдопедагогу, який стає ключовим посередником між дитиною, педагогічним колективом і родиною, допомагає адаптувати програмний матеріал, розробляє індивідуальні освітні траєкторії та координує процес психолого-педагогічного супроводу. Водночас проблема в тому, що кількість сурдопедагогів в Україні незначна, вони переважно працюють у спеціальних школах для таких дітей та мають повне навантаження [2, с. 793].

Не менш вагомим викликом є мовленнєва та комунікативна сфера дітей з порушеннями слуху. Навіть за умов раннього слухопротезування та систематичної сурдопедагогічної допомоги частина дітей зустрічається з труднощами у формуванні усного мовлення, засвоєнні граматичних структур, розширенні словникового запасу. Це ускладнює не лише навчальний процес, але й соціальну взаємодію. В умовах інклюзивного навчання такі діти часто відчують труднощі в налагодженні контактів з однолітками, можуть переживати ізоляцію або

низьку самооцінку. Завдання сурдопедагога має полягати не лише у розвитку мовленнєвої компетентності, а й у формуванні комунікативних стратегій, які дозволять дитині ефективно взаємодіяти в колективі, за потреби користуватися жестовою мовою чи іншими засобами альтернативної комунікації.

Психоемоційний стан дитини з порушеннями слуху в інклюзивному середовищі є ще одним важливим аспектом, який часто недооцінюється. Наявність бар'єрів у спілкуванні може призводити до підвищеної тривожності, емоційних зривів, відчуття неповноцінності. Водночас, за умови правильно організованої підтримки, дитина здатна досягати високого рівня адаптації, демонструвати впевненість у власних силах та успішно реалізовувати освітній потенціал. Це підкреслює потребу в тісній співпраці сурдопедагога з психологами, логопедами, соціальними педагогами, а також активного залучення батьків до освітнього процесу [5].

Важливою перспективою розвитку інклюзивного навчання дітей з порушеннями слуху є впровадження сучасних технологій. Використання інтерактивних платформ, мобільних додатків для розвитку слухового сприймання та мовлення, мультимедійних засобів навчання відкриває нові можливості для доступності знань. Розвиток систем дистанційної освіти дає змогу забезпечити безперервність навчання навіть в умовах кризових ситуацій, пов'язаних із воєнними діями або вимушеною міграцією. Сурдопедагог у цьому контексті має володіти цифровою компетентністю, щоб інтегрувати новітні технології в освітній процес, створювати індивідуалізовані ресурси та підвищувати мотивацію дітей.

Перспективним напрямом є розширення індивідуальних освітніх траєкторій. У практиці інклюзивного навчання для дітей з порушеннями слуху особливого значення набуває Індивідуальна програма розвитку (ІПР), яка враховує рівень слухового і мовленнєвого розвитку, когнітивні можливості, інтереси та потреби конкретної дитини. Сурдопедагог має виступати головним розробником і координатором цього документа, забезпечуючи його реалістичність, досяжність мети та поступовість її реалізації. Саме персоналізований підхід дозволяє уникнути формалізації інклюзії та перетворює її на дієвий інструмент розвитку особистості за умови наявності сурдопедагога [3, с. 296].

Серед перспективних шляхів розвитку системи інклюзивного навчання варто також виділити міждисциплінарну взаємодію. Робота з дітьми з порушеннями слуху вимагає синергії різних фахівців – від медиків та реабілітологів до педагогів різних профілів. Лише командний підхід дає змогу врахувати всі аспекти розвитку дитини та створити комплексну систему підтримки. У цьому процесі сурдопедагог має

виконувати координаційну функцію, виступаючи зв'язковою ланкою між усіма учасниками освітнього процесу.

Перспективним є й розширення співпраці з родинами дітей з порушеннями слуху. Батьки є найважливішими партнерами у процесі інклюзивного навчання, адже саме від їхнього ставлення, мотивації та активності залежить сталість і результативність педагогічних впливів. Сурдопедагог має не лише надавати консультативну підтримку батькам, а й сприяти формуванню у них компетентності у використанні слухових апаратів та засобів імплантаційного слухопротезування, розвитку мовлення дитини, створенні сприятливого домашнього середовища [4, с. 163].

Таким чином, сучасні виклики інклюзивного навчання дітей з порушеннями слуху полягають у нерівності ресурсів, недостатній готовності педагогів, недостатній кількості сурдопедагогів, труднощах мовленнєвого розвитку та соціальної адаптації, а також у складних психоемоційних аспектах. Водночас перспективи цього напрямку пов'язані з впровадженням інноваційних технологій, розвитком індивідуальних освітніх траєкторій, міждисциплінарною взаємодією й тісною співпрацею з родинами. Сурдопедагог у цьому контексті виступає не лише викладачем, а й наставником, координатором, інноватором, який поєднує традиції спеціальної освіти з новітніми підходами інклюзивного навчання. Саме від його наявності, професійної майстерності, відкритості до змін та здатності до постійного саморозвитку значною мірою залежить успіх інклюзії та якість освітніх результатів дітей з порушеннями слуху.

Література

1. Дмитрієва О. Окремі аспекти розвитку особистості молодших школярів з порушеннями слуху. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2020. № 9. С. 43–54.
2. Козачек Н. О., Райчук М. І. Причини порушень слуху у дітей та сучасні технічні засоби реабілітації. *Педагогіка здоров'я*. 2018. № 1. С. 703–706.
3. Литовченко С. В. Діти з порушеннями слуху раннього та дошкільного віку: навчання і супровід : монографія. Київ : Симоненко О.І., 2020. 296 с.
4. Шевченко В.М. Мультимедійні технічні засоби навчання дітей з порушеннями слуху в сучасній школі. Актуальні питання корекційної освіти. *Педагогічні науки*. 2017. No 9 (2). С. 263–271.
5. Alasim K. N., Paul P. Inclusion and d/Deaf and Hard of Hearing Students: A Qualitative Meta-Analysis. *Human Research in Rehabilitation The International Journal for interdisciplinary studies*. 2018. No 8 (2). С. 4–19.